

ustpostavi komunikacije s medijima te da je nužno da lokalna zajednica bude upoznata s radom Centra. Konferencija je realizirana u okviru zajedničkoga projekta „Zatiranje povijesti i sjećanja“ pet organizacija civilnoga društva iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije i Nizozemske uz podršku Europske unije kroz program Europa za građane.

Nikša Minić

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Pravoslavlje u Rijeci i na sjevernom Jadranu u ranom novom vijeku. Povodom 300. godišnjice povlastice cara i kralja Karla VI. (III.) pravoslavnima u Rijeci (1717.)*,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci / Pomorski i povijesni muzej
Hrvatskog primorja, 19. i 20. listopada 2017.

U Rijeci se 19. i 20. listopada 2017. u sklopu programa proslave jubileja *300 godina pravoslavlja u Rijeci (1717. – 2017.)* održao dvodnevni znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Pravoslavlje u Rijeci i na sjevernom Jadranu u ranom novom vijeku. Povodom 300. godišnjice povlastice cara i kralja Karla VI. (III.) pravoslavnima u Rijeci (1717.)*, organiziran u suradnji Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci i Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a na poticaj Udruge hrvatsko-srpskog prijateljstva iz Rijeke. Skupu su prisustvovala 22 izlagača iz regije sa svojim referatima, koje su izložili u sedam sjednica popraćenim diskusijama. Prvi se dan skupa održao u prostorijama Filozofskoga fakulteta u Rijeci, a drugi dan u Mramornoj dvorani Pomorskoga i povijesnoga muzeja Hrvatskog primorja, u kojoj se mogla pogledati i izložba *Pravoslavna zajednica u Rijeci u 18. stoljeću*, postavljena također prigodom obilježavanja toga jubileja.

Skup je započeo nizom pozdravnih govora koje su održali predstavnici županijskih i gradskih vlasti, Sveučilišta te članovi Organizacijskoga odbora. Prvom sjednicom skupa predsjedavala je Isidora Točanac Radović (Istorijski institut Beograd). Početno izlaganje „Rijeka 1717. – 1815.: pravoslavni u stoljeću *porto franco*“ održao je Drago Roksandić. Prigodno započevši svoje izlaganje uvođenjem sudionika u temu i objašnjavanjem prijelomnih godina u povijesti Rijeke, posebno je istaknuo dvije bitne točke u

vremenu: 1717. kao godinu u kojoj je prestao mletački monopol i Jadransko more postalo slobodnim za plovidbu, također i godinu u kojoj je bilo omogućeno naseljavanje stanovnika pravoslavne vjeroispovijesti na područje Rijeke Svetoga Vida, Kraljevice i Vinodola, te 1719. kao godinu u kojoj su gradovi Trst i Rijeka proglašeni slobodnim lukama. Nastavio je govoriti o aspektima *porto franco* koji su osim prometa omogućavali i stalno naseljavanje te o položaju pravoslavnih i razvoju njihova statusa nakon doseljavanja, pri čemu je bitno napomenuti da su najveći napredak ostvarili krajem 18. stoljeća. Međutim, uznapredovala pravoslavna općina u Rijeci ubrzo se morala suočiti s negativnim učincima francuske uprave – kontinentalnim i pomorskim blokadama.

Izlaganje „Izazovi periferije: srpsko pravoslavlje na sjevernom Jadranu u rano moderno doba“ održao je Marko Šarić (Odsjek za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu). Istaknuo je problem uključivanja u novu sociokulturnu sredinu s kojim su se suočile doseljene srpske pravoslavne zajednice. U tom kontekstu spomenuo je seobe Vlaha iz Istre te bunjevačke migracije koje su uglavnom rezultirale procesima akulturacije i konverzije. Govorio je o nemogućnosti manastira u Gomirju da učinkovito pokrije sav prostor na kojem su tada živjeli pravoslavni vjernici te prevelikoj udaljenosti manastira u Krupi, koji je stoga također bio u nemogućnosti pokriti prostor sjevernoga Jadrana. Izlaganje je naglasilo kako su mnogi pravoslavni stanovnici u Podgorju i Primorju često bili suočeni s neuspjehom stvaranja solidne crkvene infrastrukture i nepostojanjem duhovnoga uporišta, zbog čega je na kraju velik broj Vlaha na sjeveru Jadrana konvertirao na katoličanstvo. Šarić je zatim objasnio kako je razdoblje Marije Terezije i Josipa II. ipak uspjelo popraviti društveni status pravoslavnih vjernika u regiji, omogućivši im ekonomski i kulturni razvitak u središtima poput Trsta, Rijeke i Venecije, u kojoj je počelo bujati srpsko pravoslavno knjižarstvo i izdavaštvo. Zaključio je izlaganje usporedivši napredak srpskoga pravoslavlja u gradovima s izgubljenim ruralnim sredinama.

Treće izlaganje, „Pravno normiranje položaja vjerskih zajednica i njihovih pripadnika na riječkim prostorima tijekom prošlosti“, održao je Željko Bartulović (Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci). Dao je širi povijesni kontekst nužan za razumijevanje promjena u položaju pravoslavnih stanovnika na području Rijeke. Pritom je govorio i o određenim važnim dokumentima i povijesnim izvorima, kao što su Statut Rijeke iz 1530., Senjski statut iz

1388. i privilegiji vladara (Karla VI. [III.], Marije Terezije, Josipa II.). Od sredine 19. st. položaj pravoslavnih se počeo uređivati zakonima te je kao jedan od bitnijih istaknuo Zakon o uređenju „grčko-istočne“ vjerske zajednice i korištenju ćirilice. Izlaganje je priveo kraju govoreći o Netunskim konvencijama koje su, osim pitanja granica između Kraljevine Italije i Kraljevine SHS, rješavale i pitanja položaja pravoslavne zajednice i pravoslavnih vjernika u Rijeci.

„Katolička crkva u Rijeci u prvoj polovici 18. stoljeća“ bilo je izlaganje Marka Medveda (Teologija u Rijeci – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu). Objašnjavao je problematiku biskupijske pripadnosti Rijeke – najprije Pulske biskupiji, a zatim osamostaljenje u biskupiju, kasnije i nadbiskupiju. Dio izlaganja bio je posvećen i djelovanju nazočnih redovničkih zajednica. Tako je govorio o augustincima, isusovcima, kapucinima, benediktinkama te franjevcima na Trsatu. Osvrnuo se i na obrazovne prilike, zlatno doba crkvenoga života u Rijeci te na glavne značajke tadašnjega katoličanstva. Izlaganje je bilo popraćeno prezentacijom u kojoj je Medved prikazao sve relevantne spomenute crkvene lokacije u Rijeci, poput župne crkve Uznesenja Marijina, katedrale sv. Vida i dr. Na kraju je istaknuo kako riječka crkvena povijest nije ni približno dovoljno obrađena.

Posljednje izlaganje prve sjednice, „The Serbs’ religious freedom in Habsburg Trieste between privileges and toleration“, održao je Marco Dogo (Dipartimento di studi umanistici, Università degli studi di Trieste). Govorio je o povijesnom razvoju vjerskih povlastica koje su uživali „Srbi-Iliri“ u Trstu i u širem habsburškom kontekstu te o povlasticama „Grka-Ilira“, koji su sredinom 18. stoljeća dobili pravo izgraditi svoju crkvu u Trstu. Referirao se na politiku Marije Terezije te se bavio pitanjem koliko se vjerskih povlastica koje su uživali Grci i Srbi odnosilo na privatnu sferu, a koliko na domenu javnoga štovanja. Na kraju izlaganja posvetio se ulozi izgradnje zvonika na grčkim i srpskim pravoslavnim hramovima u Trstu kao pokazateljima javno iskazane religioznosti.

Na kraju prve sjednice održana je diskusija o svakom izlaganju. Po završetku kvalitetne stručne rasprave najavljena je promjena rasporeda sjednica. Izlagači druge sjednice, Isidora Točanac Radović i Nenad Ninković, premješteni su u sutrašnju šestu sjednicu, a izlagači treće sjednice, Ljubinka Toševa-Karpowicz i Nenad Labus, premješteni su u sutrašnju sedmu sjednicu skupa.

Četvrtom sjednicom predsjedavao je Nenad Labus (Konzervatorski odjel u Rijeci), a prva je izlagala Zoraida Demori Stančić (Hrvatski restauratorski zavod). U referatu „Ikone kretsko-venecijanske škole 15. – 17. stoljeća u crkvi sv. Nikole u Rijeci“, popraćenom prikazom s fotografijama, objasnila je formiranje „kretsko-venecijanske škole“, njezine stilske odlike te posebnosti novijih ikonografskih modela škole. Pojasnila je zbog čega su bizantolozi izdvojili ikone kretskih slikara od klasičnih bizantskih ikona. Na fotografijama ikone Bogorodice s Djetetom demonstrirala je specifičnosti stila, naglašavajući ulogu ornamentike velikih i širokih cvjetnih motiva te dekorativnu, ali i simboličku funkciju girlandi na ikonama. Naglasila je kako riječka inačica ikone pripada nešto kasnijem razdoblju. Bavila se i pitanjem podrijetla ikona koje su darivali pojedinci ili obitelji. Na kraju je izlaganja istaknula kako se istraživanja toga slikarskog pravca u posljednje vrijeme intenziviraju.

Drugo je izlaganje, „Pravoslavna crkva sv. Nikole i arhitektura grada Rijeke u 18. stoljeću“, održao Marijan Bradanović (Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci). U njemu je, također popraćenom prikazom bogatim fotografijama riječkih znamenitosti, Bradanović sagledavao procese pripreme i izgradnje pravoslavne crkve sv. Nikole te govorio o povijesnim dokumentima koji su otkrili značajne zanimljivosti o toj crkvi. Posebnu je pozornost posvetio komparativnoj analizi arhitekture crkve s ostalom sakralnom arhitekturom austrijskih zemalja s kraja 18. stoljeća, pri čemu je od osobite pomoći bio prikazani fotografski materijal. Pokazao je pravoslavnu crkvu sv. Nikole u Puli, manastir sv. Jovana Preteče u Gomirju, crkvicu sv. Ilije u Vrbovskom, crkvu sv. Đorda na Sušaku te istaknuo arhitektonske sličnosti pravoslavne crkve sv. Nikole u Rijeci s crkvama kasnobaroknoga razdoblja u gradovima poput Trsta, Ljubljane i Otočca. Osim o sakralnoj arhitekturi, govorio je i o značajnijim građevinskim zahvatima na prostoru današnjega gradskog središta. Osvrnuo se na rušenje gradskih zidina i širenje grada izvan njih te na ubrzano nasipavanje riječke obale. Pritom je usporedio riječke zidine iz 1579. i one iz 18. stoljeća. Izlaganje je obilovalo zanimljivostima te pokazalo zavidno znanje i razumijevanje riječke povijesti. Uslijedila je diskusija o izlaganjima na sjednici.

Petom sjednicom skupa predsjedavala je Ljubinka Toševa-Karpowicz (Institut za fumanologiju, Rijeka). Prvo izlaganje o temi „Istočni Ilirik kao oblast prihvatanja hrišćanstva u Hrvatskoj“ održao je Vaios Kiritsis (Teo-

loški fakultet Aristotelovog Sveučilišta u Solunu). Uvodno je pojasnio kako je Ilirik zbog svojega geografskog položaja bio pod stalnim pritiskom istočne (carigradske) i zapadne (rimokatoličke) crkve. Naglasio je važnu ulogu 395. godine zato što ona predstavlja zrno sukoba, ali je kao bitnu spomenuo i 733. godinu jer se tada Istočni Ilirik odcijepio od rimske patrijaršije i pripojio carigradskoj. Govorio je o važnim crkvenim osobama Istočnoga Ilirika, pritom istaknuvši sardičkoga episkopa, sirmijskoga metropolita i solunskoga episkopa. Izlaganje je obuhvatilo i analizu povijesnih događaja koji su pokazivali napore papa da vrate istočni Ilirik pod svoju nadležnost.

Izlaganje „Ruska crkvena emigracija na području Eparhije gornjokarlovačke 1920. – 1940. godine“ održao je Radovan Pilipović (Arhiv Srpske pravoslavne crkve, Beograd). Objasnio je pojam ruske crkvene emigracije – ruskih emigranata pravoslavne vjere koji su nakon Listopadske revolucije i građanskoga rata u Rusiji pobjegli od boljševičke vlasti i svoje konačno utočište potražili u tadašnjoj Kraljevini SHS. Srijemski Karlovci postali su centar njihova crkvenog života od 1921. te su mnogi ruski svećenici postali aktivni u srpskoj crkvenoj službi. Pilipović je osim Srijemskih Karlovaca razmatrao i arhivsku građu koja govori o životu ruskih pravoslavaca u Crkvenici tijekom toga razdoblja. Govorio je o temeljima ruske pravoslavne crkve u tom gradu te pokazao arhivske fotografije crkvice sv. Nikolaja i njezinih vjernika netom poslije dovršetka izgradnje. Pri kraju je govorio i o utjecaju ruskoga emigrantskog vala na kulturna prožimanja i crkvenu povijest gornjokarlovačke eparhije.

Treće izlaganje sjednice, „Pravoslavni Riječani i Pravoslavna opština u Rijeci u Arhivu Srpske pravoslavne crkvene opštine u Trstu (1751. – 1918.)“, premješteno iz sutrašnje sedme sjednice skupa, održao je Bojan Mitrović (Università degli studi di Trieste). Pojasnio je određene osnovne činjenice i razlike između Pravoslavne općine u Trstu i Pravoslavne općine u Rijeci. Prije svega, bilo je važno napomenuti razlike u osnutku – tršćanska je osnovana puna tri desetljeća poslije riječke, a potom i u sastavu – tršćanska je tridesetak godina nakon osnutka bila zajednička ilirsko-grčka, do razdvajanja 1781. godine. Zatim je govorio o uvjetima koji su pogodovali razvoju općine u Trstu te odnosu te općine prema Rijeci u pitanju crkvenih odnosa i nazočnosti pravoslavnih vjernika u tim dvama gradovima. Istaknuo je kako su međugradski prijelazi svećenika bili česti te kako im se pomagalo u tranzitu i davala materijalna pomoć siromašnima. Govorio je o prelasku paroha

Jovana Jovetića iz Trsta u Rijeku te o raznim zanimljivostima o kojima govori arhivska građa, poput velike potražnje za krojačima na relaciji Trst – Rijeka te o trgovcima koji su došli iz Prizrena. Uslijedila je diskusija.

Drugoga dana skupa sudionici su se okupili u Mramornoj dvorani Pomorskoga i povijesnoga muzeja Hrvatskog primorja. Šestom je sjednicom skupa predsjedala Gordana Ilić Marković (Universität Wien, Institut für Slawistik). O temi „Riječko osamnaesto stoljeće u riječi i slici“ govorio je Ervin Dubrović (Muzej grada Rijeke). Obiljujući vizualnim materijalom, izlaganje je bilo fokusirano na prometne i gospodarske prilike u Rijeci toga doba. Kao prvi znak važnosti grada Dubrović je istaknuo gradnju Karoline te carskoga lazareta sv. Karla na Brajdi. Govorio je o prvim velikim trgovačkim društvima te objašnjavao nastojanja dvora da preko dviju pokrajina, Primorja i Banata, ispuni zadaću povećanja proizvodnje i izvoza. Osim toga, dvor je imao namjeru razvijati proizvodnju šećera te je Dubrović iznio brojne zanimljivosti o upravnoj palači Tršćansko-riječke privilegirane kompanije u Rijeci, od porijekla rafinera – majstora šećeraša iz Hamburga, preko nacрта za prilike toga doba prilično velikoga kompleksa palače, do stanja u kompaniji u vrijeme njezina propadanja. Zatim se osvrnuo i na društveni razvoj, vjersku toleranciju, planove grada koji su pokazivali ambicije širenja te djelovanje trgovca Andrije Ljudevita Adamića. Izlaganje nije pokazalo samo Dubrovićevo vrsno poznavanje tijekova gospodarstva riječke regije u 18. stoljeću nego i kvalitetno razumijevanje prilika vezanih za običan život u Rijeci toga doba, što se za kontekst razdoblja koje promatra znanstveni skup pokazalo vrlo značajnim.

Drugo izlaganje sjednice, „Rijeka i trgovina »mare versus« u gradi arhiva Zemuskog magistrata“, održala je Jelena Ilić Mandić (Istorijski institut Beograd), u kojem je analizirala trgovinu koja se odvijala između, s jedne strane, Srijema i Banata, trasom koja je išla preko žitnoga savskog puta i Karoline do Siska, Karlovca i, na kraju, Rijeke, te državni intervencionizam i ulogu vlasti u razvoju primorski usmjerene trgovine. Osim što se u istraživanju oslonila na podatke o trgovinskim privilegijama, razvoju prometnica i naselja u kojima su se stvarale trgovačke zajednice, Ilić Mandić je naglasak prvenstveno stavila na arhivsku građu i spoznaje koje donose očuvani dokumenti. Tako je prikazala razne zanimljive situacije koje su obilježile trgovinu između pravoslavnih trgovaca u Rijeci i trgovaca u Zemunu, što su ponajviše bili problemi i sudski sporovi nastali oko pitanja robe i

novca. Poslužila se grafikonima koji su prikazivali ulaganja u kožu, duhan, žito, pamuk, vunu, kuće i dr. te tabelarnim prikazom poslova Riječana u Zemunu i okolini koji je obuhvatio dućane, žito, loj, volove, pozajmice novca, sporove između pojedinaca te dugove u naturi i novcu. Osim trgovine iz unutrašnjosti prema moru, proučila je i putove, novac, robu i ljude koji su išli u smjeru *contra „mare versus“*, iz primorja prema zaleđu.

Isidora Točanac Radović (Istorijski institut Beograd) održala je izlaganje „Rijeka i Karlovačka mitropolija u 18. i početkom 19. veka“. Istražila je kakve su životne prilike zaista snašle doseljene pravoslavne vjernike u Rijeci. Obećanja slobodnoga djelovanja nisu se poklapala sa stvarnim stanjem koje je dočekalo pravoslavce po doseljenju. Lokalno ih stanovništvo nije prihvaćalo prvenstveno zato što su bili stranci, a potom zato što su bili druge vjere, odnosno crkvene pripadnosti. Našavši se u takvom okruženju, daleko od svoje crkvene infrastrukture i duhovnoga vodstva, o pitanjima svoje zaštite odlučili su se stoga obraćati izravno vladaru, a pomoć su samo ponekad tražili od Karlovačke mitropolije. Radović je istaknula kako je poboljšanju njihova položaja pridonijelo doseljenje i trajno naseljavanje srpskih trgovaca iz Srijema i Bačke, nakon čega je pravoslavna općina u Rijeci počela uspostavljati jače veze sa Srijemskim Karlovcima. Odnose između općine i mitropolije prikazala je i na primjeru arhivske građe, istaknuvši kako početni tonovi pisma arhiepiskopu nose jedan osobni pečat. Od važnijih osoba spomenula je Josifa Jovanovića, Arsenija Jovanovića te svećenika Nikolu Danilovića. Osvrnula se i na vremena raskola u općini, zbog kojega se mitropolit Stratimirović morao umiješati. Prema njezinu mišljenju, sukobi su nastajali oko novca. Zaključila je izlaganje govoreći o značajnim promjenama koje je donijela francuska uprava u Rijeci, uzrokujući opadanje broja pravoslavnih u gradu na samo 19 kućanstava, u kojima je ostalo živjeti 90 pravoslavnih duša.

Četvrto izlaganje, „Jurisdikcija Karlovačke mitropolije na području Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije do 1815. sa posebnim osvrtom na Rijeku i Trst“, održao je Nenad Ninković (Filozofski fakultet u Novom Sadu). Govoreći o različitim fazama razvoja Karlovačke mitropolije objašnjavao je selidbe pravoslavnoga stanovništva po Habsburškoj Monarhiji uslijed prodora Osmanlija i ukazao na to kako je došlo do nakupljanja pravoslavnih žitelja u južnoj Ugarskoj, zbog čega se stvorila potreba za osnivanjem eparhije Pečke patrijaršije. Potom se posvetio objašnjavanju izgradnje crkvene

organizacije i političkih uvjeta u Monarhiji koji su tome pogodovali. Ukazao je na smanjenje broja eparhija na prostoru Hrvatske sredinom 18. stoljeća te na donošenje članka 46. Ugarskoga sabora 1741. kojim se tolerirala samo katolička vjera. Govorio je o postupnom uključivanju Rijeke i Trsta u sastav Karlovačke mitropolije te o povremenim neslaganjima grčke pravoslavne zajednice sa srpskom crkvenom hijerarhijom. Uslijedila je rasprava o održanim izlaganjima.

Sedmom sjednicom skupa predsjedavala je Jelena Ilić Mandić (Istorijski institut Beograd). Prvo izlaganje, „Pravoslavni Riječani u bečkim arhivima u prvoj polovini 18. veka“, održala je Gordana Ilić Marković (Universität Wien, Institut für Slawistik), u kojem je nastojala prikazati saznanja o riječkoj pravoslavnoj općini 18. stoljeća koja se tiču ekonomskoga, političkoga i kulturnoga razvoja. Govorila je o tri vala seobe Nijemaca u Banat: karolinskoj seobi, kolonizaciji Marije Terezije i jozefinskoj seobi. Zatim se posvetila popisima trgovaca i ostalim izvorima o njima, a jedan od zanimljivih primjera govorio je o Baltazaru Ambroziću, koji se bavio sivom/crnom trgovinom. Ilić Marković bavila se i pitanjem slavenosrpskoga jezika-nacije. Za kraj je izlaganja ostavila zanimljiv citat Marka Twaina o njegovom posjetu najdužoj sjednici parlamenta u Beču, koji je vjerno dočarao kako je on vidio tadašnje stanje po pitanju statusa naroda u Habsburškoj Monarhiji.

Izlaganje „Rijeka 1717. – 1746.: borba protiv privilegije Karla VI.“ održala je Ljubinka Toševa-Karpowicz (Institut za fumanologiju, Rijeka). Predavanje se bavilo problematikom izbjeglica s Peloponeza koji su od Karla VI. 1717. dobili povlasticu doseljenja u Rijeku, dopuštenje za izgradnju kuća i crkve za ispovijedanje svoje vjere u skladu s istočnom crkvom grčkoga obreda, ali su se morali boriti s dugoročnom strategijom savjetnika Dvorske komore da se odloži ispunjenje carskih zahtjeva, odnosno da se njihovi privilegiji ne ostvare. Za istraživanje se služila zbirkom dokumenata iz Državnoga arhiva u Rijeci koja se odnosila na problematiku tih privilegija, a čiji je dio Urednički odbor časopisa *Artefakti* odlučio objaviti. Govorila je o pokušajima protjerivanja trgovaca koji su pokazivali ekonomsku ljubomoru te o odstranjivanju groblja iz mjesta, što govori kako se nije radilo samo o ekonomskoj ljubomori nego i o kulturnom sukobu. Problem je ležao u tome što su pravoslavni običaji ukopa izazivali reakciju i averziju lokalnoga stanovništva. Problematika pravoslavnoga groblja odvijala se usporedno s pitanjem privilegija, koje se i nadalje odlagalo. Toševa-Karpowicz privela

je izlaganje kraju govoreći o nametanju pristojbi za produživanje povlastica pravoslavnima, što ih je na koncu uvjerilo da napuste Rijeku.

Posljednje izlaganje skupa, „Kuće i dućani pravoslavaca u Rijeci potkraj XVIII. stoljeća“, održao je Nenad Labus (Konzervatorski odjel u Rijeci), koji je govorio o istraživanju arhivske građe u potrazi za konkretnim dokazima koji potvrđuju kupovinu ili gradnju kuća doseljenih dobrostojećih pravoslavnih trgovaca u Rijeci. U prikazu je pokazivao neke od lokacija kuća. Proučio je dokumente o prometu nekretnina upisane u notarske knjige gradskoga kancelara Rijeke, odluke Kapetanskoga vijeća i pomoćne knjige iz toga fonda, prvi popis nekretnina u posjedu žitelja Rijeke te knjigu gradske blagajne. Od značajnijih imena svojega istraživanja Labus je naveo Todora Rajovića, Atanasija Mihaljevića, Teodora Manasteriotija, Arsenija Jovanovića, Đorđa de Melissina, a među podržavateljima izgradnje crkve naveo je Stefana Serafina, Antonija Mengana i Antonija Vicemana.

Završnom raspravom skupa predsjedavali su Marco Dogo i Drago Roksandić. Profesor Dogo je istaknuo kako je održana konferencija bila izvanredno dobra te čestitao na raznolikosti tema i vrlo shematskom pristupu izlaganjima. Naglasio je kako pravoslavna povijest otvara veliku raznolikost spoznaja. Govoreći o habsburškoj vlasti, podsjetio je na njezinu kompleksnost te na činjenicu da su pravoslavne zajednice morale odgovarati dvostrukoj hijerarhiji – i Monarhiji i crkvenim autoritetima. Profesor Roksandić je izrazio iznimno zadovoljstvo pripremom sudionika za izlaganje na skupu. Zahvalio je izlagačima na velikom radu na arhivskoj građi i vrsnom poznavanju sekundarne literature te istaknuo kako su na skupu bili prikazani doista kvalitetni radovi. Najavio je zbornik radova izloženih na skupu s priložima koji će unijeti socijalne, ekonomske i kulturno-historijske aspekte te dati projektu puni znanstveni dignitet. Na kraju je naglasio velik značaj održavanja znanstvenoga skupa za Rijeku.

Nakon završetka formalnoga dijela skupa sudionici su otišli u obilazak središta grada, s temom *Pravoslavna Rijeka u povijesti Rijeke*, uz stručno vodstvo Marijana Bradanovića i Ljubinke Toševe-Karpowicz. Uvodni je govor kod Guvernerove palače održao profesor Bradanović, objasnivši stratešku funkciju palače koja je svojedobno pregledno nadzirala urbani prostor Rijeke i njezina lučkoga bazena. Potom su se sudionici spustili prema zgradi Sveučilišne knjižnice, gdje je Bradanović nastavio govoriti o augustinskom samostanu i arheološkim slojevima Rijeke. Zatim je prof.

Toševa-Karpowicz govorila o području Zagrada, mjesta za ukop pravoslavnih izvan tadašnjih gradskih zidina. Nadovezala se na probleme i žalbe oko propisa ukopa pravoslavnih vjernika i higijenskih normi, o čemu je bilo riječi tijekom njezina izlaganja u sedmoj sjednici. Nastavljajući šetnju prema pravoslavnoj crkvi sv. Nikole, na Korzu je Bradanović pokazao jednu od kuća pravoslavnih trgovaca o kojima je u svom izlaganju govorio prof. Labus te govorio o povijesnoj obali Fiumeri i Gradskoj uri. Došavši pred pravoslavnu crkvu sv. Nikole, Toševa-Karpowicz je objasnila kako je taj dio grada u početku bio nepoželjan. Osim zgrade u kojoj je stanovao paroh, pokazala je i kuću Vuković, koja se nalazi preko puta pravoslavne crkve. Zatim se trasa obilaska nastavila prema Palači Modello i Ulici Matije Gupca. Sudionici obilaska su kod Mosta hrvatskih branitelja stali poslušati Bradanovića o promjenama korita Rječine 1855., zanimljivoj priči o gradnji riječkoga i sušačkoga nebodera te općenito o antagonizmima na relaciji Rijeka – Sušak. Potom su se sudionici uputili prema Kosom tornju te kroz ulice Staroga grada prema Rimskom luku. Na kraju obilaska uputili su se u razgled unutrašnjosti pravoslavne crkve sv. Nikole, pogledavši arhivski i izložbeni prostor crkve.

Emanuela Berić

Međužupanijski stručni skup za učitelje i nastavnike povijesti na temu *Temeljna nastavna umijeća i kompetencije učitelja i nastavnika povijesti*, Rijeka, 10. siječnja 2017.

Međužupanijski stručni skup za učitelje i nastavnike povijesti na temu *Temeljna nastavna umijeća i kompetencije učitelja i nastavnika povijesti* održan je 10. siječnja 2017. u prostorijama Agencije za odgoj i obrazovanje u Rijeci. Skup je bio zamišljen kao priprema za stručni ispit, stoga mu je cilj bio ukratko prikazati pristupnicima, ali i ostalim pripravnici, glavne sastavnice ispita. Viša je savjetnica za povijest Marijana Marinović predstavljanjem suradnika i programa otvorila Međužupanijski skup, podijeljen u dvije tematske cjeline. Prva je cjelina bila rezervirana za teorijska izlaganja više savjetnice i njezinih suradnika, dok je druga bila namijenjena radionicama koje su služile oblikovanju nastavničkih priprema.